

"תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה"

השמחה בעבודת ה' היא רק על ידי היצר הרע לכן השמחה הופכת את היצר הרע לטוב

"ושבחתני אני את השמחה, שמחה של מצוה, ולשמחה מה זה עושה, זו שמחה שאינה של מצוה, ללמדך שאין שכינה שורה, לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר (מלכים ב ג-טו) ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'".

והנה מקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים כה-יד): "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם". נמצא כי כדי לזכות להשגות התורה צריך להשראת השכינה שתגלה לו סודות התורה, הנה כי כן זהו שאמר האריז"ל שלא זכה לכל השגות התורה ורוח הקודש רק בזכות שמחה של מצוה, כי היא גרמה להשראת השכינה שגילתה לו את כל סודות התורה.

שמחה בפועל בכל רמ"ח אברים ושס"ה גידים

יש לחקור חקירה גדולה הלכה למעשה במהות השמחה של מצוה, האם הכוונה בזה שצריך לשמוח בשמחת הלב, על שזכה לעבוד את מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר שמחה זו היא בעיקר בפנימיות לבו ולא בחיצוניות, או שמא צריך גם להביע את השמחה בחיצוניות בפועל ממש.

ונראה לפתור חקירה זו מדבריו הנפלאים של הרמב"ם, שכל איש ישראל החפץ בעבודת ה' צריך לשנן ולהתעמק בהם, אשר הרחיב לדבר בענין השמחה של מצוה, שאנו למדים מהפסוק: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה", והנה הדברים בלשון קדשו (לולב פ"ח ה"טו):

"השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפרע ממנו, שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך

שלא נתפרש בתורה לשמוח ביום מתן תורתנו הקדושה, אלא תלה היום טוב והשמחה ביום הביכורים וקציר חטים.

כי לא יתכן שיצוה אותנו במצות עשה, שנתחייב לשמוח בקבלת עול על צווארנו, אם כן שמחה זו גופיה עול היא על צווארנו, אלא הקב"ה לא ציוה, ואנחנו שמחים מעצמינו שזכינו לקבל עול תורתנו עלינו, ומטרת שמחה זו נשכח שמחת בכורי קציר חטים, שהיא שמחת עולם הזה וכל חפצים לא ישוו לנו, וכן ביום בר מצוה".

האריז"ל זכה להשגתו הגדולה בשכר השמחה של מצוה

בא וראה מה שכתב בספר "חרדים" (תנאים לקיום המצוות ד"ה התנאי הרביעי) בשם רבינו האריז"ל, כי מה שזכה להשגתו הגדולה בתורה וברוח הקודש, הוא בשכר השמחה הגדולה שהיתה לו בעבודת ה', והנה הדברים בלשון קדשו:

"וכן גילה הרב החסיד המקובל מוהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל [האריז"ל] לאיש סודו [תלמידו רבי חיים וויטאל], שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית, ואמר דהיינו דכתיב תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, פירוש מרוב כל, מכל מיני תענוג שבעולם, ומכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות".

ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שמצינו גודל מעלת השמחה של מצוה שגורמת להשראת השכינה, כמו ששינינו בגמרא (שבת ל:): ליישב הסתירה בדברי החכם מכל אדם בענין השמחה, כי פעם כתוב (קהלת ח-טו): "ושבחתני אני את השמחה", משמע ששמחה היא דבר טוב, ופעם כתוב (שם ב-ב): "ולשמחה מה זה עושה", ומתרץ בגמרא:

בפרשתנו פרשת כי תבוא בסוף התוכחות (דברים כח-מז): "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל". פסוק זה הוא המקור היחידי המפורש בכל התורה כולה שצריך לעבוד את ה' בשמחה. ועל סמך פסוק זה הוא שאומר דוד המלך נעים זמירות ישראל (תהלים ק-ב): "עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה". וזהו שכתב רבינו בחיי:

"תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה. יאשימונו הכתוב בעבדו ה' יתברך ולא היתה העבודה בשמחה, לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצוות, והשמחה במעשה המצוה - מצוה בפני עצמו, מלבד השכר שיש לו על המצוה יש לו שכר על השמחה, ועל כן יעניש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה, ולכן צריך שיעשה אדם המצוות בשמחה ובכוונה שלמה".

מופלאים הם דברי מאורו של עולם ה"חתם סופר" (פרשת ויחי ד"ה וירא יוסף) כי מכאן אנו למדים שיש מצות עשה לשמוח בעבודת ה', אך הטעם שנאמר רק בלשון שלילי: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה", ולא מצינו מצות עשה בפירוש שצריך לשמוח בעבודת ה', כי מאחר שקיימא לן (ר"ה כח.): "מצוות לא ליהנות ניתנו". ופירש רש"י: "לא ליהנות ניתנו לישראל, להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צוואריהם". לכן לא שייך לצוות על השמחה כחובה, כי עצם הציווי הופכת את השמחה לעול ושוב אינה שמחה, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ואמרתי שזהו מצוה ראשונה שמקיים הנער, מיד בכניסת שנת י"ד בצאת הכוכבים הוא שש ושמח שזוכה לקבל עול מצוות ה' אלקיך, והשמחה היא מצות עשה דאורייתא לעבדו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל. ואמרתי שלא נתפרש בתורה לשמוח ביום זה, כמו

**פלא והפלא איך יעלה על הדעת כי כל הקללות הקשות הן רק מטעם:
"תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה"**

**זוהר הקדוש: "אלמלא יצר הרע חדוותא דשמעתא לא ליהוי"
- לולא היצר הרע לא היתה שמחת התורה**

**על ידי שמשותמים עם השמחה של היצר לעבודת ה'
נהפך היצר הרע לטוב וגם הוא מסייע לעבודת ה'**

**הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע נהג לומר
למי שמתפלל בלא חיות ושמחה: "זה מתפלל בלא יצר הרע"**

את השמחה בפועל ממש, עד כדי כך שישפיל עצמו לפני הקב"ה בשמחתו כאחד הריקים. ומשום שביזתה את דוד המלך הקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, ונענשה שלא היה לה ילד עד יום מותה.

אלא שעתה מוטלת עלינו חובת הביאור ליישב הפליאה העצומה, איך יתכן שכל העונשים הקשים והמרים של קללות התוכחה, הוא רק משום שלא עבדו את ה' בשמחה ככתוב: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל". זאת ועוד צריך ביאור, מאחר שהכתוב עדיין לא צוה על עבודת ה' בשמחה, איך שייך לבאר הסיבה לכל הקללות משום שלא עבדו את ה' בשמחה.

ואם בענין שמחה עסקינן דבר בעתו מה טוב לבאר גם את המאמר הנ"ל בגמרא (שבת ל:): "שאינן שכינה שורה, לא מתוך עצבות... אלא מתוך דבר שמחה של מצוה". וצריך ביאור לקרב את הדבר אל מאזני השכל, מדוע יהודי ירא שמים שמקיים את המצוות בפחד וביראה בלי שמחה, מגיע לו עונש כל כך גדול שאין הקב"ה משרה עליו את שכינתו.

היצר הרע מעורר שמחה ותשוקה לעסוק בתורה ומצוות

פתח דברינו יאיר לבאר הענין בזה על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת תולדות קלח.): "אצטריך יצר הרע לעולם כמטרא לעולם, דאלמלא יצר הרע חדוותא דשמעתא לא ליהוי". פירוש: "צריך היצר הרע לעולם כגשם לעולם, כי לולא היצר הרע - השמחה בסוגיות התורה לא היתה קיימת". מבואר מזה חידוש עצום שאי אפשר לשמוח בשמחת התורה כי אם על ידי יצר הרע.

בשמחה ובטוב לבב. וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה, ועל זה הזהיר שלמה ואמר (משלי כה-ו) אל תתהדר לפני מלך. וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד מאהבה, וכן דוד מלך ישראל אמר (שמואל ב ו-כב) ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר (שמואל ב ו-יד-טז) והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'".

כאשר נתבונן בדבריו המאירים של הרמב"ם, נראה שיש חידוש גדול במה שהוא מקשר בין עבודת השמחה בקיום המצוות למדת הענוה, עד כדי כך שהוא מגדיר את מי שאינו עובד את ה' בשמחה בבחינת: "מגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו... חוטא ושוטה". ולכאורה תמוה איזה קשר יש בין העדר השמחה בעבודת ה' לגאווה וחלוקת כבוד לעצמו.

אך הביאור על כך הוא, כי הרמב"ם מפרש כאן את מהות העבודה של שמחה בקיום המצוות, שהיא לא רק בפנימיות הלב אלא גם בחיצוניות בכל רמ"ח אבריו וש"ס גידיו, ולכן כתב כי מי שנמנע מלהביע את שמחתו בפועל בגלוי, משום שהוא מפחד שילעגו עליו הרי הוא בבחינת: "מגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו".

יומתק להבין בזה מה שבחר הרמב"ם לקבוע את ההלכה שצריך לשמוח בקיום המצוות דוקא כאן בסוף הלכות לולב, אחרי שהביא מה שהפליגו חכמי התורה לשמוח בשמחת בית השואבה גם בחיצוניות, עד כדי כך שאמרו בגמרא (סוכה נג.): "אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל, כשהיה שמח שמחת בית השואבה, היה נוטל שמונה אבוקות של אור וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו, וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ, ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף, ואין כל בריה יכולה לעשות כן".

לכן מבאר הרמב"ם כי מכאן אנו למדים, שצריך אדם להביע את השמחה בעבודת ה' בפועל ממש בלי שום בושה, כמו שעשו התנאים בשמחת בית השואבה שביטלו את כבודם לפני הקב"ה. ועל זה הוסיף הרמב"ם לומר: "וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה", כלומר שהוא מתבייש להביע את שמחתו בגלוי מחשש שילעגו עליו הרי הוא חוטא ושוטה.

"ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה'"

על פי האמור נשכיל להבין מה שהביא הרמב"ם ראייה לדבריו, כי הבעת השמחה בפועל בעבודת ה' קשורה למדת הענוה ושפלות רוח, ממה שמצינו אצל דוד המלך כאשר החזירו את ארון ה' לישראל אחרי שהיה בשבי אצל הפלשתים כתוב (שמואל ב ו-יד):

"ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה' ודוד חגור אפוד בד, ודוד וכל בית ישראל מעלים את ארון ה' בתרועה ובקול שופר, והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון, ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותיבז לו בלבה... וישב דוד לברך את ביתו, ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר, מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הריקים. ויאמר דוד אל מיכל, לפני ה' אשר בחר בי מאביך ומיכל ביתו לצוות אותי נגיד על עם ה' על ישראל ושחקתי לפני ה', ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה. ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה".

והנה ידוע כי מיכל בת שאול היתה צדקת גדולה, כמבואר בגמרא (עירובין צו). שהיתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים, הנה כי כן איך אפשר שביזתה את דוד המלך על שהיה מכרכר בכל עוז לפני ארון ה'. אך לפי האמור הביאור בזה, כי מיכל בת שאול חשבה כי מצות השמחה בעבודת ה' היא דוקא בפנימיות הלב, ולכן כאשר ראתה שדוד המלך גילה את שמחתו בריקודים, התלוננה לפניו שהוא משפיל את עצמו כאחד הריקים.

על כך ענה לה דוד המלך שטעתה בפירוש השמחה בעבודת ה', כי אין זה מספיק להביע את השמחה בפנימיות הלב, אלא צריך להביע

(ירמיה כג-כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובושתו ממנו תמיד".

והנה מבואר במדרש (ילקוט שמעוני תהלים קנ) כי הנשמה נשאת בגוף החומרי רק על ידי שהיא רואה את יוצרה, ודורש כן על מה שכתוב (שם קנ-ו):

"כל הנשמה תהלל יה. הנשמה שבאדם בכל שעה היא עולה ויורדת והיא מבקשת לצאת ממנו, והיאך היא עומדת בגופו, אלא הקב"ה כבודו מלא עולם, והיא באה לצאת ורואה את יוצרה וחוזרת לאחוריה, לכך כל הנשמה, כל זמן שהיא עולה ויורדת, תהלל י"ה, על הפלאים שהוא עושה עמו".

נמצינו למדים מזה כי הנשמה שהיא חלק אלוהי ממעל, מקיימת בפועל ממש את הפסוק: "שויתי ה' לנגדי תמיד", שהרי היא משתוקקת כל הזמן לעזוב את הגוף כדי להתחבר עם הקב"ה, אלא שכאשר היא רואה את יוצרה משרה את שכינתו בעולם היא חוזרת לאחוריה. ולפי המבואר ברמ"א הרי מי שמקיים דבר זה מובטח לו כי: "מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובושתו ממנו תמיד".

מעשה הרווחנו להבין מעט מזעיר מאמר הזוהר הקדוש: "דאלמלא יצר הרע חדותא דשמעתא לא ליהוי", כי מצד הנשמה שבמוח שהיא היצר טוב אי אפשר להביע את השמחה של מצוה בעבודת ה', כי בהיותה חלק אלוהי ממעל שרואה תמיד את יוצרה, שורה עליה פחד ויראה כל כך גדולים מהקב"ה, עד שאי אפשר לה להביע את שמחתה בפועל.

אך לעומת זה היצר הרע שבגוף החומרי שאינו רואה את יוצרו בפועל ממש, כי אם על ידי שהוא מצייר במחשבתו שהוא עומד לפני הקב"ה בבחינת: "שויתי ה' לנגדי תמיד", לכן כל זמן שאינו מצייר במחשבתו שהוא עומד לפני ה', הוא עלול ליפול ברשת היצר ולהביע את שמחתו המדומה בכל הבלי העולם הזה, אלא שיש בכוחו להעביר את השמחה בעיני העולם הזה לשמחה של מצוה בעבודת ה'.

השמחה בעבודת ה' הופכת את היצר הרע לטוב

בדרך זו במסילה נעלה לבאר החשיבות העצומה של עבודת ה' בשמחה, על פי מה שלמדנו בסוד נפלא מדבריו הקדושים של ה"מאור עינים"

היצר הרע משתוקק שיבוא איש ישראל ויהפכו לטוב על ידי שיקח ממנו את מדת השמחה לעבודת ה'

כאשר אדם אינו הופך את היצר הרע לטוב, כועס היצר ומתנקם בו על ידי שמפתה אותו לעבור עבירות

"תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה" - גרם ליצר הרע הכועס להפיל אותך בכל עבירות החמורות

רבי אהרן הגדול: שמחה אינה מצוה מתרי"ג מצוות, אבל היא מסוגלת להעלות את האדם למדרגות היותר נעלות

פירוש, חיפשו ביצה שנולדה באותו יום לחולה ולא מצאו, ומבאר הענין בלשון קדשו:

"וכן שמעתי מהרב המגיד מראוונא פירוש על הגמרא, בקשו ביעתא לחולה בת יומא ולא אשכחו, שגם לתפלה צריך חשקות מצד היצר הרע, כי הזך והברור מתיירא לבד, ואינו מתפלל כל כך בחשק רב כי אם בפחד גדול. והנה לתפלה חדשה מתפללים בחשק יותר, וזה [ביאור הגמרא], בקשו תפלה בת יומא לחולה שנחלה באותו יום ולא אשכחו, כי לא היה יצר הרע בעולם, וביעותא לשון תפלה כמו (ישעיה כא-יב) אם תבעיון בעיו".

הנשמה שבמוח היא היצר טוב הנלחמת כנגד היצר הרע שבלב

חשבתי דרכי לבאר דברי הזוהר הקדוש, מדוע באמת אי אפשר לעבוד את ה' בשמחה של תורה ומצוות בלי היצר הרע, על פי המבואר בספרים הקדושים ומקור הדבר בזוהר הקדוש בסתרי תורה (פרשת לך לך עט.), כי היצר טוב שבאדם היא הנשמה חלק אלוהי ממעל שבקרבו, ששלחה הקב"ה כדי להילחם כנגד היצר הרע.

עוד נקדים מה שכתב הרמ"א (או"ח סימן א סעיף א) בשם הרמב"ם "מורה נבוכים" (חלק ג פרק נב):

"שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז-ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו, שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר

ב"פרי צדיק" להגה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (פרשת בראשית אות טו) וכן בספר "בן יהודע" על אגדות הש"ס להגה"ק בעל "בן איש חי" (שם) הוסיפו לבאר לפי זה מאמרם בגמרא (קידושין ל:): "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש". כלומר אם פגע בך אותו יצר הרע של תאוות שהוא מנוול, העצה על כך היא "משכהו לבית המדרש", להשתמש עם השמחה של עבירה לשמחה של תורה - "חדוותא דשמעתא".

ומה מתוקים הם דברי ה"עטרת ישועה" (פרשת כי תצא אות יא) שמפרש דברי רש"י על הפסוק (דברים כא-יא): "לא דיברה תורה אלא כנגד היצר הרע" - "פירוש כי בלא יצר הרע אי אפשר להיות חדותא דשמעתא ופולא דאורייתא, וזה לא דברה תורה, שאין יכולים לומר תורה, אלא כנגד יצר הרע, בלתי אם יצר הרע עומד כנגדו, ואז יש לו חדותא דשמעתא".

אולם ראוי לדעת כי לא רק שמחת התורה, אלא גם שמחה של מצוה ותפלה אי אפשר כי אם על ידי היצר הרע, כמו שכתב הרה"ק מהרי"א מקמארנא זי"ע ב"זוהר חי" (חלק ד דף קנב טור ד): "שאלמלא יצר הרע לא היה חדותא דשמעתא ולא תפלה". [ונרחיב אי"ה להלן בדבריו הקדושים].

וכבר מצינו מקור לכך בדברי החוזה מלובלין זי"ע ב"זאת זכרון" (פרשת תולדות אות עח) שהביא בשם רבו המגיד הקדוש הרבי ר' דוב בער ממעזריטש זי"ע (שהיה אז מגיד בראוונא), לבאר מה ששינוי בגמרא (סנהדרין סד.), כי אחרי שנמסר היצר של עבודה זרה בידי עזרא וחכמי דורו עלה ברצונם לבטל גם את היצר של עריות, ביקשו רחמים ותפסוהו וסגרוהו שלשה ימים: "איבעו ביעתא בת יומא לחולה ולא אשכחו",

אולם כאשר אין אדם עובד את ה' בשמחה הרי היצר הרע נשאר ברעתו, ואז הוא כועס מאד על האדם שלא תיקנו והפכו לטוב, וכנקמה הוא מונע גם מן האדם להיות טוב ולהתעלות בעבודת ה', ומתגבר בכל כוחו כדי להפילו ברשתו - באותה רשת של רע, שהאדם לא השכיל להפכו לטוב על ידי שמחה של מצוה.

הנה כי כן זהו פירוש הכתוב: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב", כי אם היית עובד את ה' בשמחה, היית הופך את היצר הרע לטוב, ולא היית בא לידי עבירה. ולפי זה מדוקדק מאד לשון הכתוב: "בשמחה ובטוב לבב" ולא אמר "ובטוב לב", ללמדנו כי על ידי עבודת ה' בשמחה זוכים לבחינת "טוב לבב" - שני הלבבות היצר טוב והיצר הרע יהיו רק טוב בלי שום רע כלל.

עוד זאת הרווחנו ליישב הקושיא, איך אפשר להעניש את האדם: "תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה", כאשר עדיין לא הקדים הכתוב להזהיר אותנו על עבודת ה' בשמחה. אך לפי האמור יש לומר שכבר הקדים הכתוב להזהיר אותנו על כך בקריאת שמע: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" - "בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע", אשר כפי המבואר אפשר לקיים דבר זה רק על ידי שמחה של מצוה שהופכת את היצר הרע לטוב.

בדרך זו יתבאר מאמר הגמרא הנ"ל: "שאינ שכינה שורה, לא מתוך עצבות... אלא מתוך דבר שמחה של מצוה". כי אין הקב"ה משרה שכינתו כי אם במקום שהוא טוב גמור בלי שום רע, לכן כל זמן שלא הפך האדם את היצר הרע שבו לטוב, אין השכינה רוצה לשרות במקום שיש בו רע, אבל על ידי שמחה של מצוה מהפכים את היצר הרע לטוב, ועל ידי זה נהפך האדם באותו זמן לכולו טוב וזוכה להשראת השכינה.

אחרון אחרון חביב יומתק להבין בזה מאמרו של רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע: "עצבות אינה עבירה, אבל היא מסוגלת לדורר את האדם לעבירות החמורות ביותר, שמחה אינה מצוה [מתרי"ג מצוות], אבל היא מסוגלת להעלות את האדם לדרגות הנעלות ביותר". לפי האמור הביאור בזה, כי עצבות שאינה הופכת את היצר הרע לטוב, גורמת לו להפיל את האדם מרום כל המעלות עד לבירא עמיקתא כנקמה שלא הפכו לטוב, לעומת זה שמחה של מצוה שהופכת את היצר הרע לטוב, לא רק שאין לו שום מניעות מצד היצר אלא הוא עוד מסייע לו להתעלות בעבודת ה'.

על פי מה שדרשו בגמרא (תענית ב.) על הפסוק הראשון בפרשה שניה של קריאת שמע (דברים יא-ג): "לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה".

לפי האמור יש לומר הביאור בזה, כי מאחר שכתוב: "ולעבדו בכל לבבכם" בלשון רבים בשני לבבות שהם כנגד היצר טוב והיצר הרע, הרי מבואר שצריך לעבוד את ה' גם עם היצר הרע, וזה אפשר רק על ידי תפלה בשמחה ובחמימות שעל ידי זה מהפכים את היצר הרע ליצר טוב. וזהו שאמרו: "איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה", כי התפלה היא עבודה שבלב להפוך את היצר הרע שבלב ליצר טוב.

יומתק לפרש בזה מאמרם בגמרא (ברכות ה:): "שנים שנכנסו להתפלל, וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא, טורפין לו תפלתו בפניו". ויש לומר כי "שנים שנכנסו להתפלל" הם היצר טוב והיצר הרע שבאדם, כי תכלית התפלה היא להפוך את היצר הרע לטוב בבחינת: "ולעבדו בכל לבבכם" - בשני היצרים, וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא", פירוש שקדם היצר טוב להתפלל בלי השמחה של היצר הרע, "טורפין לו תפלתו בפניו", עונש על שלא הפך את היצר הרע לטוב.

שורש כל העבירות שלא הפכו את היצר הרע לטוב

מעתה יאירו עינינו להבין מה שנתנה התורה הקדושה טעם לכל הקללות שבתוכחות: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", והתפלאנו איך אפשר שכל הקללות הנוראות הללו באו רק מחמת העדר השמחה בעבודת ה'. אך לפי האמור יש לומר הביאור בזה, כי אמנם נכון שכל הקללות באות רק מחמת ריבוי החטאים העוונות והפשעים, אולם כל אלו העוונות שורשם רק משום שלא עבדו את ה' בשמחה.

והענין הוא כי היצר הרע משתוקק מאד שיהפכו אותו לטוב, כדי שגם לו יהיה חלק ונחלה בעבודת ה' מצד הקדושה. וראיה לדבר ממה שמצינו בגמרא (ב"ב טז.), כי רב אחא בר יעקב דרש בשבח השטן שנתכוון לשם שמים, "אתא שטן נשקיה לכרעיה" - בא השטן ונשק לרגלו. מזה נשכיל להבין כי היצר הרע שהוא השטן כמבואר בגמרא (שם), משתוקק שיעבוד האדם את ה' בשמחה שהיא רק מצד היצר הרע, כדי שעל ידי זה יתהפך גם הוא ליצר טוב לסייע את האדם בעבודת ה'.

(פרשת בראשית ד"ה במסכת חולין), כי כאשר אדם עובד את ה' בשמחה ששורשה מהיצר הרע, הרי הוא זוכה להפוך את היצר הרע ליצר טוב, והנה הדברים בלשון קדשו:

"כנודע שיש באדם תרי חללי דלבא, משכן יצר טוב בימינו ומשכן יצר הרע בשמאלו, ועל ידי טוב ההתגברות נכלל השמאל בימין, ונמחק הרע ונעשה טוב, ואדרבה מסייעה לעבודת השי"ת, וכמאמר רז"ל אלמלא יצר הרע חדותא דשמעתתא לא הוי, כי עיקר הזריזות והחשק בעבודה בא מצד היצר הרע שנמתק וקטיגור נעשה סניגור, שזהו מה שכתוב (דברים ו-ה) ואהבת את [ה' אלקיך] בכל לבבך, (ברכות נד.) בשני יצריך... שעיקר התשוקה והחשק לעבודה נעשה מהמתקת היצר הרע".

נמצינו למדים מדבריו הקדושים ביאור חדש בפירוש הכתוב בפרשה ראשונה של קריאת שמע: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", שתעבוד את ה' לא רק ביראה, אלא גם באהבה וחמימות מתוך שמחה ותשוקת הלב בהתלהבות אש קודש, ומפרש התועלת בזה, שבזכות זה תעבוד את ה' "בכל לבבך" - ודרשו חכמינו ז"ל (ברכות נד.): "בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע", כי גם היצר הרע נהפך לטוב על ידי שמשמשים בו לעבודת ה'.

וכן כתב הרה"ק מהרי"א מקמארנא זי"ע ב"זוהר חי" (חלק ד דף קנב טור ד), כי על ידי עבודת ה' בחמימות של שמחה זוכים להפוך את היצר הרע ליצר טוב שמסייע לו לעבוד את ה', ובלשון קדשו: "כשנתברר היצר שהוא גבורות לטוב, הוא מעורר תשוקת תורה ואור וחיות ושמחת מצוה חדותא דשמעתתא, שאלמלא יצר הרע לא היה חדותא דשמעתתא ולא תפלה".

תפלה בלי שמחה היא תפלה בלי היצר הרע

בהמשך דבריו הוא מביא שם דבר פלא בשם דודו מורו ורבו המקובל האלקי רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע: "וכן היה רגיל מורי דודי הקדוש, כשהיה רואה איזה מתפלל בלא חיות ותשוקה אש קדוש אלא כמת, היה דרכו לומר, זה מתפלל בלא יצר הרע כלל". כלומר אם היה מתפלל בחיות ותשוקה של אש שבא מצד היצר הרע, הרי היה מתפלל עם היצר הרע והופכו לטוב.

רחש לבי למצוא מקור לדבריו הקדושים של מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע, שצריך להתפלל עם היצר הרע בשלהבת אש קודש כדי להפכו לטוב,